

รายงานการศึกษาดูงาน
(Educational Trip Report)

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฮังการี

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑๐
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

สรุปสาระสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญฮังการี

๑. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของศาลรัฐธรรมนูญฮังการีเบื้องต้น

ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ ๒ นำไปสู่การเกิดขึ้นของสงครามเย็น (Cold War) บริบททางการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้น โลกถูกแบ่งเป็นสองฝ่าย อันได้แก่ โลกประชาธิปไตย และโลกสังคมนิยม หากเจาะลึกลงไปในภาคพื้นยุโรป จะเห็นได้ว่าภูมิรัฐศาสตร์ของโลกสังคมนิยมในยุคประเทศฮังการีถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของโลกสังคมนิยมจนกระทั่งปลายทศวรรษที่ ๘๐ ซึ่งเป็นช่วงเวลาในคาบเกี่ยวกันในการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ประชาธิปไตย รวมถึงการก่อตั้งศาลรัฐธรรมนูญแห่งฮังการี

“ศาลรัฐธรรมนูญฮังการี” ได้เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ค.ศ. ๑๙๙๐ โดยผ่านหลักเกณฑ์ทางกฎหมายพระราชบัญญัติที่ XXXII ของปี ๑๙๘๙ ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ๑๙ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๘๙ โดยพระราชบัญญัตินี้เป็นการเจรจาระหว่างผู้แทนของรัฐสภาในระบอบประชาธิปไตย และฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งฮังการี (Hungarian Socialist Workers Party) ซึ่งเรียกว่า “การเจรจาโต๊ะกลม” ที่เกิดขึ้นระหว่างเดือนมิถุนายนถึงกันยายน ค.ศ. ๑๙๘๙ ในระหว่างการเจรจาเป็นไปอย่างประนีประนอม อันเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างสันติในระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ เพื่อที่จะทำให้เกิดการเมืองเป็นแบบระบบหลายพรรค เป็นรัฐสภาในระบอบประชาธิปไตย และก่อให้เกิดเศรษฐกิจระบบตลาดเพื่อสังคม (Social Market Economy) ผลจากการเจรจาโต๊ะกลม มีผลอย่างยิ่งต่อการกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ ในรัฐธรรมนูญ มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักการทางกฎหมายให้มีครอบคลุมในหลากหลายมิติ จนในท้ายที่สุดแล้วรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่มีความเป็นประชาธิปไตยและได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์ ได้ประกาศใช้วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๑๙๘๙ โดยมีผลบังคับใช้ทันที นอกจากนี้กฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายการเลือกตั้งในระบบรัฐสภาที่ได้รับการลงมติเห็นชอบ และการจัดตั้งเขตอำนาจศาลตามรัฐธรรมนูญในกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งกฎหมายฉบับนี้อีกด้วย^๑

ตามรัฐธรรมนูญของฮังการีได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญฮังการีเป็นองค์กรหลักที่ทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิของประชาชนและไม่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาลยุติธรรมปกติ

๒. เขตอำนาจศาล

ความเบื้องต้นหลังจากการก่อตั้งศาลรัฐธรรมนูญแห่งฮังการีนั้น หน้าที่ในการคุ้มครองหลักการทางกฎหมายพื้นฐาน อำนาจในการออกคำสั่งรัฐธรรมนูญ รวมไปถึงการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานตาม

^๑ โปรดดูรายละเอียดใน Gabor Halmai, The Hungarian Approach to Constitutional Review: The End of Activism ?The First Decade of the Hungarian Constitutional Court

กฎหมาย และมีหน้าที่สำคัญอีกประการคือ “การปกป้องประชาธิปไตยที่ปกครองด้วยหลักนิติธรรม” เพื่อก่อให้เกิดความมีเสถียรภาพและความสอดคล้องกันของระบบกฎหมายภายใน อีกทั้งการส่งเสริมหลักการแบ่งอำนาจจากสถาบันทางการเมืองอื่นๆ อีกด้วย

เขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญฮังการี

เขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญของฮังการีนั้นมีการกำหนดไว้อย่างกว้าง โดยที่ศาลนั้นมีอำนาจและความชอบธรรมตามระบบของการเมือง แต่ถึงอย่างไรก็ดีการที่กำหนดเขตอำนาจอย่างกว้างนั้นทำให้เกิดความไม่เสถียรภาพของสถาบันทางการเมืองอื่นๆ โดยผู้สรุปจะแบ่งอำนาจของศาลดังนี้

๑) อำนาจพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติ Ex ante review

๒) อำนาจพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (พระราชบัญญัติที่ตราโดยสภา) ที่มีผลประกาศบังคับใช้เป็นกฎหมายแล้ว ผู้ที่มีอำนาจส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้แก่ รัฐบาล สมาชิกรัฐสภา จำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๔ เข้าชื่อกัน ผู้ตรวจการแผ่นดินของสภา (Ombusman) และอัยการสูงสุด เท่านั้น ซึ่งตามกฎหมายเก่าที่สิ้นสุดเมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๑ เปิดช่องให้บุคคลใดก็ตามที่ไม่มีจำเป็นต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียสามารถเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้

๓) พิจารณาข้อร้องเรียนของบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ที่เรียกว่า constitutional complaint ในช่วงระหว่าง ค.ศ. ๒๐๑๐-๒๐๑๓ มีการแก้ไขกฎหมายพื้นฐาน (the Fundamental Law) และกฎหมายวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญฮังการี (the Act CLI of ๒๐๑๑ on the Constitutional Court) ได้มีการแก้ไขโครงสร้างของศาลจนนำมาสู่การเปลี่ยนเขตของอำนาจศาล ซึ่งทำให้กระบวนการของศาลบางประการถูกลดทอนลงไป อีกทั้งมีการกำหนดเงื่อนไขและหลักเกณฑ์มากยิ่งขึ้น อย่างเช่น กรณีที่ผู้ที่มีสิทธิในการยื่นคำร้องต่อศาลที่เรียกว่า individual complaint นั้น จะต้องเป็นกรณีที่สิทธิของผู้ร้องได้ถูกละเมิดโดยคำพิพากษาของศาลยุติธรรม และในกรณียกเว้น การเสนอคำร้องนี้อาจยื่นได้หากว่าการใช้บังคับกฎหมายอาจละเมิดกฎหมายพื้นฐาน โดยที่ยังมิได้มีการมีคำพิพากษาของศาล นอกจากนี้แล้วยังต้องตระหนักว่า ศาลรัฐธรรมนูญจะรับข้อร้องเรียนของบุคคลก็ต่อเมื่อคำพิพากษาของศาลขัดหรือแย้งกับกฎหมายพื้นฐานอย่างเห็นได้ชัดหรือได้เกิดประเด็นข้อโต้แย้งประเด็นด้านรัฐธรรมนูญอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวโดยสรุปแล้ว กระบวนการร้องเรียนความชอบด้วยรัฐธรรมนูญมีอยู่ได้สามช่องทาง ดังนี้

ก) บุคคลหรือนิติบุคคลที่ถูกโต้แย้งสิทธิว่าตนจะถูกผลกระทบจากการใช้กฎหมายที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและไม่มีช่องทางอื่นทางกฎหมายที่จะเยียวยาผลกระทบอันเกิดจากการถูกละเมิดสิทธินี้ วัตถุประสงค์

คดีในกรณีนี้คือ กฎหมาย ซึ่งหากศาลรัฐธรรมนูญตัดสินว่า กฎหมายดังกล่าวไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ผลก็คือ กฎหมายฉบับนี้ต้องถูกยกเลิกหรือไม่ใช้บทบัญญัติในส่วนที่ขัดกับกฎหมายพื้นฐาน

ข) กรณีที่สองเป็นกรณีที่ สิทธิของบุคคลอาจถูกละเมิดได้เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายอาจขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีคำพิพากษาของศาลมาก่อน

ค) กรณีที่สาม เป็นกรณีที่ผู้ร้องร้องว่า คำพิพากษาของศาลที่ตัดสินที่ตนเป็นคู่ความอยู่นั้น ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ผู้ร้องจึงมายื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ แต่มีเงื่อนไขว่า ผู้ร้องจะต้องใช้กระบวนการเยียวยาทางอื่นจนเสร็จสิ้นกระบวนการแล้วและไม่มีช่องทางอื่นที่จะเยียวยาความเสียหายได้ ผู้ร้องจึงจะมาเสนอข้อร้องเรียนต่อศาลรัฐธรรมนูญ วัตถุประสงค์นี้จึงเป็น “คำพิพากษาของศาล” ไม่ใช่ “กฎหมาย” ฉะนั้น หากศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า คำพิพากษาของศาลขัดกับรัฐธรรมนูญแล้ว ผลก็คือ คำพิพากษานั้นเป็นอันถูกยกเลิกไป^๒

๔) พิจารณาข้อพิพาทที่เกี่ยวกับสนธิสัญญาระหว่างประเทศ กรณีนี้ ก่อนที่รัฐบาลจะให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติสนธิสัญญาใดสนธิสัญญาหนึ่งรัฐบาลอาจส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า การเข้าเป็นภาคีของสนธิสัญญาดังกล่าวขัดกับกฎหมายพื้นฐานหรือไม่ การส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยกรณีนี้จะต้องส่งเรื่องก่อนที่ฝ่ายบริหารจะแสดงเจตนายินยอมผูกพันตามพันธกรณีของสนธิสัญญา (consent to be bound) ตามอนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญาเท่านั้น ซึ่งหมายความว่า หากรัฐบาลได้ให้สัตยาบัน หรือภาคยานุวัติสนธิสัญญาไปแล้ว จะส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยไม่ได้ ส่วนผู้มีอำนาจส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญได้แก่ ประธานาธิบดี รัฐบาล หรือสมาชิกของสภาจำนวน ๑ ใน ๔ ของสมาชิกสภา

๕) การพิจารณาประเด็นประธานาธิบดีหมดจากการดำรงตำแหน่ง

๖) การตีความรัฐธรรมนูญ

๗) การวินิจฉัยว่ากฎหมายที่จะใช้ในการตัดสินคดีขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ กรณีนี้เป็นกรณีที่ศาลยุติธรรมกำลังพิจารณาคดีแล้วศาลเห็นเองว่า กฎหมายที่จะใช้ในการตัดสินคดีอาจมีบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายพื้นฐาน กรณีเช่นว่านี้ ผู้พิพากษาท่านนั้นจะต้องชะลอการพิจารณาคดี (suspend the judicial proceedings) แล้วส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า กฎหมายนั้นขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่

๘) การพิจารณาประเด็นการทำประชามติ (Referendum) หากมีมติของสภาเกี่ยวกับการทำประชามติหรือการปฏิเสธร่างการทำประชามติแบบภาคบังคับแล้ว บุคคลธรรมดาอาจส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของมติของสภาเกี่ยวกับเรื่องประชามติได้

^๒ การใช้สิทธิช่องทางนี้คล้ายกับของประเทศเยอรมันที่เรียกว่า *Urteilsverfassungsbeschwerde*

๙) การตรวจความชอบด้วยรัฐธรรมนูญการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ แต่อำนาจการตรวจสอบนี้จำกัด เฉพาะความชอบด้วยรัฐธรรมนูญเท่านั้น ไม่รวมถึงความชอบด้วยกฎหมายอื่นๆในระดับพระราชบัญญัติ

๓. องค์คณะและที่มา

องค์คณะของศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบไปด้วย ผู้พิพากษาจำนวน ๑๕ คน ถูกเลือกโดยรัฐสภา โดยจะต้องได้รับความไว้วางใจผ่านการลงคะแนนเสียงจำนวนสองในสามของสมาชิกสภาผู้แทนผู้แทนทั้งหมด และมีวาระในการดำรงตำแหน่ง ๑๒ ปี นอกจากนี้ ประธานศาลรัฐธรรมนูญจะต้องได้รับเลือกจากรัฐสภา ซึ่งต่างจากในยุคแรก ที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะเลือกกันเองว่าใครสมควรดำรงตำแหน่งประธานศาล และรองประธานสภาจะต้องได้รับเลือกจากบรรดาผู้พิพากษาผ่านการลงคะแนนลับ ในกระบวนการพิจารณาองค์คณะ อาจเป็นองค์คณะเต็มจำนวนหรือคณะใหญ่ (plenary sessions) ซึ่งจะเป็นองค์คณะที่ใช้พิจารณาประเด็นความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพระราชบัญญัติที่ตราโดยสภา หรือองค์คณะ ๕ คน หรือคนเดียว ทั้งนี้ ในระเบียบของศาลอาจจะตั้งองค์คณะในการพิจารณา ๓ คนได้ โดยเป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาคriminalหรือพระราชบัญญัติของรัฐสภา

นอกจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ยังมีสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจและความรับผิดชอบด้านงานธุรการต่างๆ เป็นส่วนที่มาช่วยเหลือและสนับสนุนการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ

สำหรับกระบวนการคัดเลือกนั้น ในทางปฏิบัติจะมีการตั้งคณะกรรมการสรรหาขึ้นมาเพื่อพิจารณากลับกรองคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะกรรมการกลับกรองนี้ก็จะมีการส่งผู้แทนมาจากพรรคการเมืองต่างๆ กฎหมายได้กำหนดคุณสมบัติของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไว้ค่อนข้างสูงมาก กล่าวคือจะต้องมีความรู้และประสบการณ์ด้านนิติศาสตร์อย่างโดดเด่นมาก หรือมีประสบการณ์ในทางปฏิบัติเกี่ยวกับกฎหมายไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี ส่วนเกณฑ์อายุห้ามเกินนั้น ได้ถูกยกเลิกไปในปีค.ศ. ๒๐๑๓

ศาลรัฐธรรมนูญในยุคแรกภายใต้ประธานศาลรัฐธรรมนูญท่านแรก นามว่า László Sólyom ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งเป็นเวลา ๙ ปี ศาลรัฐธรรมนูญฮังการีได้ถูกมองว่า เป็นศาลรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะเป็น judicial activism โดยมีการอ้างหลัก invisible constitution มากกว่าจะยึดตัวบทกฎหมายอย่างตายตัว ศาลรัฐธรรมนูญฮังการีในยุคของ László Sólyom มีบทบาทสูงในการพิทักษ์รักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีความเป็นเสรีนิยมมากกว่าอนุรักษนิยม เช่น การตัดสินว่าโทษประหารชีวิต (capital punishment) ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ การยืนยันหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human dignity) การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกความคิดเห็น เป็นต้น เมื่อศาลรัฐธรรมนูญตัดสินแล้ว เป็นอันยุติไม่มีการอุทธรณ์อีกต่อไป

อ้างอิง

The Max Planck Handbooks in European Public Law: Volume III: Constitutional Adjudication: Institutions, “the Constitutional Court of Hungary”

Gabor Halmai, The Hungarian Approach to Constitutional Review: The End of Activism ?The First Decade of the Hungarian Constitutional Court